

Motion till riksdagen 2021/22:4009

av **Christer Nylander m.fl. (L)**

Civilsamhället – en arena för frihet och gemenskap

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att initiera åtgärder och reformer av statens stöd till civilsamhället i syfte att underlätta för organisationer och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att särskilt utveckla de statliga stöden till organisationer inom civilsamhället genom åtgärder som stärker långsiktigheten och minskar detaljregleringen och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att genomföra en särskild översyn av de lagar och regler som i dag försvårar för mindre idéburna aktörer att verka inom välfärdssektorn och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att initiera en genomgång av skattesystemet i syfte att identifiera potentiella ändringar som stärker civilsamhällets möjligheter att verka, förbättras samt utvecklas, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Motivering

Vi i Liberalerna menar allvar när vi säger att civilsamhället har lagt grunden för det samhälle vi i dag lever i. Redan för över 200 år sedan slogs prästen Anders Chydenius för böndernas rätt att själva sälja sina varor på städernas marknader, fria från ständernas stadstullar. Liberaler inom kyrkor, nykterhetsrörelser och arbetarrörelse, på folkskolor och i akademien, på landet och i staden har banat väg för framväxten av det moderna välfärdssamhälle vi i dag tar för givet.

Liberalerna menar att ett gott samhälle byggs underifrån. Vi ser inte civilsamhället som ett komplement till demokratin – tvärtom menar vi att civilsamhället lägger grunden och skapar de förutsättningar som behövs för vår demokrati. Politiken och

demokratin finns för att civilsamhället drog slutsatsen att det inte räckte till för vissa uppgifter – inte tvärtom. Det offentliga bör ses som ett komplement till civilsamhället.

Det startar med att enskilda människor väljer att samarbeta, organisera sig eller starta föreningar och organisationer. Det civila samhället är och ska förbli en arena skild från staten, där människor, grupper och organisationer kan agera för att verka för gemensamma intressen.

Liberalerna har både i regeringsställning och i opposition aktivt arbetat för att stärka civilsamhällets roll i samhället. Det är ett pågående arbete och det finns mycket kvar att göra. Det finns en enorm inneboende potential i civilsamhället och många organisationer som både kan och vill tillföra viktiga värden som både offentliga och kommersiella aktörer saknar. Det är politikens uppgift att slipa ner trösklar och skapa goda förutsättningar för ett levande och berikande civilsamhälle. Civilsamhällespolitiken måste också handla om att underlätta för civilsamhällesorganisationerna att göra det de själva önskar. Det är genom att vara fria och frivilliga som de blir en grundsten för vår demokrati.

Autonomi och frihet är viktiga hörnstenar i civilsamhället. Politiken ska inte styra över frivilliga krafter; engagemanget måste ske på civilsamhällets villkor. De måste själva få definiera sina syften, och dessa är sällan att leverera de tjänster som politiken bestämmer. Samtidigt finns det naturligtvis också destruktiva gemenskaper, människor som samarbetar i kriminella gäng, våldsbejakande rörelser och förtryckande strukturer. Det är en ibland grannliga avvägning för civilsamhällespolitiken att se skillnad och dra gränser. Förenings- och mötesfriheten är ett av demokratins fundament, men det är inte en inskränkning av föreningsfriheten att inte få offentligt stöd om man inte delar demokratins fundamentala värderingar.

Civilsamhället behöver förutsättningar för en omstart

Pandemin har slagit hårt mot alla delar av samhället. Även om möjligheterna att organisera sig genom digitala verktyg är bättre och mer tillgängliga än någonsin förr, så finns det flera skäl att uppmärksamma behovet av en omstart för civilsamhället. Exempelvis har en undersökning visat att ungdomsorganisationer uppger att pandemin har medfört problem att nå ut till fler och på så vis engagera nya ungdomar. Digital kommunikation är och kommer att förbli oumbärligt, men även bland organisationer som engagerar den yngre generationen lyfts frånvaron av fysiska möten fram som ett bekymmer. Det kan vara en av flera förklaringar till att andelen unga som säger sig vilja engagera sig för att påverka frågor som rör deras kommun har minskat under de senaste åren.

Liberalerna bidrog till att regeringen avsatte särskilda medel för att stärka civilsamhällets arbete med utsatta grupper under pandemin. Det är viktigt med goda ekonomiska villkor, men än viktigare är att politiken utformas så att civilsamhällets förutsättningar att verka fritt och självständigt blir så goda som möjligt, vilket vi utvecklar vidare nedan.

Enklare och friare stöd till organisationer inom civilsamhället

Det finns många olika sorters civilsamhällesorganisationer, och de får många olika typer av statligt stöd. Barn- och ungdomsorganisationer får till exempel stöd från MUCF,

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor – om de inte samtidigt är en idrottsorganisation förstås, för då får de stöd genom Riksidrottsförbundet. Även etniska organisationer och hbtq-organisationer får sitt stöd genom MUCF. Trossamfund får stöd från Nämnden för statligt stöd till trossamfund, folkbildningsorganisationer genom Folkbildningsrådet och friluftorganisationer genom Svenskt Friluftsliv, medan pensionärsorganisationer och funktionshindersonsorganisationer kan söka stöd från Socialstyrelsen. De frivilliga försvarsorganisationerna får i sin tur stöd från Försvarsmakten och MSB, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.

Det är olika utgiftsområden i statsbudgeten, olika departement och olika regelverk som styr stödet. Ibland fördelas det av en myndighet, och ibland av organisationerna själva genom en paraplyorganisation. Vissa typer av organisationer har särskilt förmånliga skatteregler, andra inte. En del av dessa skillnader är välmotiverade och handlar om att villkoren för olika typer av organisationer är olika. Andra skillnader är dock svårare att försvara och beror mer på att stödet har tillkommit vid olika tidpunkter och av olika orsaker.

Vi vill se en samlad översyn av de olika statliga stöden till civilsamhället. Grundinställningen ska vara att de ska bygga på långsiktighet, tydliga mål och en skarp uppföljning av målen – men samtidigt undvika detaljstyrning. Möjligheten för civilsamhällets organisationer att egenfinansiera sin verksamhet bör stärkas. I det sammanhanget behöver även regelverk och kontrollsystem skärpas så att extremistiska och våldsbejakande rörelser inte kan få stöd. Liberalerna har varit pådrivande för att inga offentliga medel ska utbetalas till föreningar eller religiösa samfund som genomför barnvigslar eller sanktionerar annan hedersrelaterad brottslighet, men mer behöver göras. I syfte att motverka fusk i verksamheter som ingår i bidragssystemen måste arbetet med uppföljning och kontroll stärkas på bred front. Det är viktigt att det finns välfungerande kontrollmekanismer på alla nivåer, både lokalt och centralt.

Den byråkratiska bördan på civilsamhällesorganisationerna bör minskas. Offentliga regelverk som skatteregler och bidragsregler måste ta hänsyn till att en ideell förening har en annan administrativ kapacitet än ett kommersiellt företag. Det handlar bland annat om de komplikationer som finns till följd av EU-samarbetet.

Därtill är det av stor vikt att civilsamhällets förutsättningar förbättras genom att regelverk och statens stöd anpassas tidsenligt. Det är viktigt att bejaka och värna den möjlighet att engagera sig i civilsamhället som digitaliseringen har bidragit till. Det offentliga stödet till civilsamhället ska vara långsiktigt och ha tydliga ramar och mål. Barn- och ungdomsverksamhet samt verksamhet av, med och för grupper som annars har svårt att hävda sig bör vara prioriterad.

Föreningslivet är en värdefull tillgång i det svenska samhället. Men det som i vårt land är en självklarhet är ovanligt utanför Norden. Det skapar en särskild utmaning i relation till EU-rätten att det som hos oss bedrivs i föreningar med allmännyttan och medlemsnytta i fokus organiseras på annat sätt i andra länder. Det kan leda till, och har lett till, kulturkrockar när regelverk som har sitt ursprung i EU-samarbetet ska implementeras i Sverige där ideella föreningar kan komma att likställas med vinstdrivande företag. Regler som i grunden handlar om att upprätthålla fri konkurrens och fri rörlighet för människor, varor och tjänster har blivit regler som försvårar vardagen och utvecklingen i icke vinstdrivande föreningar. Denna fråga tas bland annat upp i ”Palett för ett stärkt civilsamhälle” (SOU 2016:13).

Det är centralt att ideella allmännyttiga föreningar inte ska bedömas efter strikt marknadsekonomiska principer. Regeringen bör skyndsamt ta initiativ till att klargöra

det EU-rättsliga läget vad gäller situationer då ideell verksamhet strider mot EU:s konkurrensregler. Utifrån det klargörandet bör regeringen säkerställa att föreningslivet kan behålla sin särart ur ett konkurrensrättsligt perspektiv.

Bättre villkor för idéburna aktörer i välfärden

Liberalerna värnar mångfald och ser det som ett fundament för frihet. Det är därför vi i regeringsställning förbättrade förutsättningarna för idéburna aktörer i välfärdssektorn. Trots de politiska reformer vi genomfört ser Liberalerna ett fortsatt behov av fler reformer för civilsamhället. Krångliga upphandlingsregler, dyra tillstånd och en tung byråkrati försvårar för små aktörer. Stora, kapitalstarka koncerner köper upp de mindre verksamheterna, eller så tvingas de lägga ned. Detta får till följd att medborgarnas valfrihet minskar. Möjligheterna att göra karriär i ofta kvinnodominerade yrken minskar. De offentliga monopolen ersätts av privata monopol.

Åtgärder för att värna och utveckla den idéburna verksamheten är viktiga att få fram för att bevara mångfalden såsom det var tänkt när de offentliga monopolen luckrades upp. Non-profit-företagens möjligheter att finansiera investeringar i välfärden bör förbättras. Det kan göras genom att exempelvis Almi får ett särskilt uppdrag att erbjuda lån anpassade för civilsamhällets förutsättningar. Utvidga verksamheten med IOP, idéburet offentligt partnerskap, där civilsamhällets aktörer och offentlig sektor samverkar kring gemensam verksamhet.

Regelverk och upphandlingar bör utformas så att det är möjligt för civilsamhällets aktörer att agera som leverantörer. För att göra det möjligt för fler att leverera så bör man anpassa den volym som upphandlingen berör. LOV bör vara huvudregeln och LOU undantaget vid offentligt finansierad tjänsteproduktion med privata aktörer. Det behövs en samlad översyn av hur skattesystemet påverkar den civila sektorns möjligheter att bli en starkare aktör inom välfärdsarbetet. För det krävs att det finns en insikt om den civila sektorns unika förutsättningar och utmaningar.

Christer Nylander (L)

Nina Lundström (L)

Maria Nilsson (L)

Gulan Avci (L)

Allan Widman (L)

Johan Pehrson (L)

Lina Nordquist (L)

Mats Persson (L)